

ФАХОВА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ГУВЕРНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Хлебiк С. Р.

Стаття присвячена питанням підготовки соціальних педагогів до роботи соціальним гувернером в умовах домашнього виховання дітей з обмеженими можливостями.

Ключові слова: соціальний педагог, соціальний гувернер, професійна підготовка.

В статье рассматриваются вопросы профессиональной подготовки социальных педагогов к работе социальным гувернером в условиях домашнего воспитания детей с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: социальный педагог, социальный гувернер, профессиональная подготовка.

The article addresses the questions of training social pedagogues for work as social tutors for handicapped children in conditions of family education.

Key words: social pedagogue, social tutor, professional training.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нові орієнтири базової гуманітарної культури в суспільстві є відмінною рисою сучасної системи освіти, яка розглядає дитину як головну цінність суспільства. На початку 90-х рр. минулого століття у вітчизняній освітній системі відбулися суттєві зміни, стали з'являтися альтернативні форми освіти й виховання, розвиток яких є відображенням змін попиту на педагогів певної кваліфікації і особистих потреб громадян.

Важливим чинником, що викликав до життя ідею домашнього виховання силами педагога-професіонала, стало негативне ставлення частини населення до системи суспільного виховання, яке повільно перебудовується на особистісно орієнтовану модель навчання і виховання дитини. Особлива атмосфера розвитку і спеціального навчання потрібна для дітей з хронічними захворюваннями, з обмеженими можливостями, а також обдарованих дітей.

Соціально-економічні зміни в Україні створили передумови для відродження інституту гувернерства як суспільно необхідного соціально-педагогічного явища.

Призначення сучасного інституту гувернерства полягає в тому, щоб задовольнити освітні і виховні потреби, що виникли на сучасному етапі в окремих сім'ях, але ж є значущими для суспільства в цілому.

Гувернерство розглядається науковцями як цілісна педагогічна система й окрема галузь педагогіки, що вивчає особливості індивідуалізованого формування в домашніх умовах освіченої, гармонійно розвиненої, соціально-компетентної, комунікабельної особистості з активною життєвою позицією. Різноманітність функцій сучасного гувернера дозволяє виокремити окремі напрями його професійної діяльності, а саме – соціальне гувернерство. Мета діяльності соціального гувернера – соціалізація дітей-інвалідів, застосування засобів первинної профілактики задля усунення несприятливих явищ у розвитку та функціонуванні психіки дитини, виявлення і розвиток потенційних можливостей самореалізації дітей-інвалідів, розповсюдження психолого-педагогічних знань серед батьків. Соціальний гувернер працює з дитиною-інвалідом індивідуально, забезпечує її навчання, прищеплює навички самостійної роботи і самообслуговування, розв'язує питання соціального забезпечення та захисту. Підготовка таких спеціалістів найбільш доцільна і є нагальною потребою у фаховому навчанні майбутніх соціальних педагогів ВНЗ України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна підготовка соціальних педагогів стала предметом фундаментальних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених (І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, Л. Міщик, В. Поліщук, М. Галагузова та ін.), в яких було проаналізовано сутність, зміст, технології соціально-педагогічної діяльності, особливості підготовки соціальних педагогів до виконання певних професійних функ-

цій. У наукових роботах Т. Лодкіної, В. Гурова, І. Григи, Т. Семигіної представлено моделі діяльності сімейного соціального педагога, визначається зміст та основні напрями професійної діяльності людини, що надає соціально-педагогічні послуги родині. А саме – актуалізація виховних можливостей сім'ї, профілактичні заходи, співпраця з соціально-психологічними службами, надання дитині допомоги у розв'язанні проблем адаптації в соціумі, організація психолого-педагогічної просвіти батьків.

Особливе значення для організації фахової підготовки соціальних педагогів до здійснення гувернерської діяльності мають дослідження гувернерства як педагогічної системи та історії його розвитку (О. Корх-Черб, Н. Ковалевська, М. Денисенко, Є. Сарапулова, І. Акіншева, О. Шароватова, М. Головка, Д. Федоренко). Питанням визначення особливостей діяльності домашніх педагогів присвячено роботи Д. Латишина, О. Любар, О. Михайліченко, А. Троцко, М. Фіцули. Сучасний зміст домашньої освіти висвітлено в роботах А. Барбінова, Н. Побірченко, Т. Тронько. Достатньо широко питання професійної освіти гувернерів висвітлюються в публікаціях З. Зайцевої, Н. Савельєвої, В. Бардінова та ін.

Різні аспекти професійної діяльності гувернера в сучасному світі, напрями його діяльності, професійні обов'язки, шляхи підготовки домашніх наставників у різних ланках професійної педагогічної освіти містять публікації російських дослідників А. Ганічевої, В. Кирилова, Т. Тимохіної, С. Купріянова, С. Теплюк та ін. Питання теоретичної підготовки соціальних гувернерів у ВНЗ аналізуються в наукових дослідженнях Л. Кобилянської. Автор розглядає структуру та зміст навчального плану підготовки соціальних гувернерів на основі базової освіти "соціальний педагог", обґрунтовує роль окремих професійно зорієнтованих курсів у їхній майбутній професійній діяльності. Разом з тим можливості фахової підготовки соціальних педагогів в умовах ВНЗ до здійснення гувернерської діяльності вичерпані недостатньо, що передбачає вивчення досвіду вишів країни та пошук нових форм і методів навчання, що відповідають сучасним потребам українського суспільства. Отже, метою даної публікації є характеристика сучасного стану підготовки соціального педагога до роботи соціальним гувернером як важливого напрямку його професійного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з головних проблем сучасного інституту гувернерства є недостатня кількість професійних педагогів, здатних ефективно працювати в умовах сім'ї. Підготовку фахівців даної кваліфікації ще до недавнього часу здійснювали три типи навчальних закладів. До першого типу варто віднести заклади, що надають професійну підготовку особам, які не мають спеціальної педагогічної освіти і які видають випускникам спеціальні посвідчення відповідно до державних ліцензій. До них належать навчальні центри при службах зайнятості населення. До другого можна віднести позашкільні заклади, що організують профорієнтаційну роботу з молоддю. Третій – вищі навчальні заклади різного рівня акредитації, що готують домашніх вихователів (гувернерів) або надають умови для перекваліфікації особам, які мають педагогічну освіту.

Проте фахова підготовка соціального гувернера не вкладається в звичні педагогічні рамки. Соціально-педагогічні дослідження останніх років переконливо доводять, що під професійною підготовкою соціального гувернера необхідно розуміти процес формування фахівця нового типу, здатного швидко й адекватно реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми на всіх рівнях. Особливими є професійні обов'язки соціального гувернера, який взаємодіє з сім'єю, що виховує дитину з обмеженими функціональними можливостями. Напрямами його роботи є навчання дітей самообслуговування, реконструкція соціокультурного оточення, допомога в комунікації і навчанні, організація дозвілля та спілкування, вияв і розвиток здібностей, соціально-психологічна робота з батьками, формування позитивної громадської думки щодо проблем інвалідів. Інвалідність дитини часто стає причиною глибокої і тривалої дезадаптації всієї родини. У даному разі особливої уваги заслуговує соціокультурна реабілітація, головною метою якої є особистісний розвиток індивіда, підвищення рівня його саморегуляції.

На сьогодні в Україні підготовку соціальних гувернерів як спеціалізації майбутніх соціальних педагогів здійснюють провідні вищі навчальні заклади (Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Черкаський державний університет ім. Б. Хмельницького, Кам'янець-Подільський державний університет ім. І. Огієнка, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича). З погляду професійно-особистісного

становлення майбутнього фахівця, формування готовності до майбутньої професійної діяльності в інших вишах країни до навчальних планів включено дисципліни "Основи соціального гувернерства", "Технології роботи соціального гувернера".

В Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя до програми підготовки студентів спеціальності "Соціальна педагогіка. Практична психологія" освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр включено дисципліну "Технології роботи соціального гувернера", мета якої полягає у розвитку в студентів професійного інтересу до питань і проблем соціального виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сімейному середовищі, усвідомлення важливості та необхідності для формування особистості дитини повноцінної родини. В межах дисципліни передбачено вивчення національних та зарубіжних моделей роботи домашнього вихователя, психолого-педагогічних основ роботи соціального гувернера у виховному полі сім'ї, формування вмінь організувати освітньо-виховну діяльність з дитиною на основі особистісно орієнтованої моделі взаємодії з нею.

Основні завдання дисципліни: поглибити професійні знання студентів про роль соціального педагога в сімейному вихованні; навчити студентів визначати місце індивідуального виховання в сім'ї в сучасній системі освіти та соціального виховання, розуміти його специфічні особливості; формування вмінь аналізувати та оцінювати виховний потенціал сім'ї, діагностувати психолого-педагогічні та соціальні основи сімейного виховання; формувати вмінь розробляти власні технології індивідуального виховання на основі знань про психолого-педагогічні особливості дітей-дошкільників та дітей молодшого шкільного віку різного рівня фізичного, психічного та соціального розвитку.

Вивчення дисципліни передбачає формування у студентів знань: про сутність та зміст гувернерського соціального навчання і виховання дитини в сім'ї; про специфічні особливості індивідуального соціального виховання в родині; про роль і місце соціального виховання в сім'ї в сучасній системі соціального виховання; про значення застосування сучасних технологій у соціальному вихованні дитини в родині.

На основі цих знань повинні бути сформовані уміння: аналізувати та оцінювати виховний потенціал та потреби дитини; діагностувати психолого-педагогічні особливості та особливості процесу соціалізації дітей різного фізичного, психічного та розумового розвитку дошкільного та молодшого шкільного віку; розробляти власні технології індивідуального соціального виховання на основі отриманих професійних знань; реалізовувати індивідуально-персоніфіковану модель педагогічної взаємодії з батьками з метою цілісного соціально-педагогічного впливу на дитину; поновлювати соціально-педагогічні знання та впроваджувати їх у практику професійної діяльності. Відповідно до визначених мети і завдань у змісті дисципліни виокремлено три взаємопов'язані частини (змістові модулі): "Становлення системи гувернерського виховання історичному розвитку суспільства", "Науково-методичні засади діяльності соціального гувернера", "Теорія і практика освітньо-виховної діяльності соціального гувернера".

Зважаючи на роль самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у період вишівського навчання, автор програми пропонує широкий спектр різноманітних пошукових, науково-дослідних завдань, виконання яких забезпечує поглиблене вивчення теоретичного матеріалу. Наприклад: написання рефератів, підготовка повідомлень, виконання творчих робіт. Важливим елементом навчання є перегляд кінофільмів та різних їх освітніх відеофрагментів з подальшим аналізом, для чого створена відповідна відеоколлекція. Міждисциплінарні зв'язки у вивченні дисципліни здійснюються з дисциплінами "Соціальний супровід сім'ї", "Технології соціально-педагогічної діяльності", "Соціалізація особистості" разом психологічних дисциплін.

Висновки. Теоретична підготовка соціальних педагогів до здійснення гувернерської діяльності у ВНЗ України здійснюється шляхом спеціалізацій і введення у навчальні плани навчання майбутніх соціальних педагогів відповідних дисциплін. Введення спеціалізації, звичайно, максимально сприяє формуванню професіоналізму майбутнього фахівця, його готовності до виконання професійних обов'язків, стимулює його професійне і особистісне зростання. Важливим кроком у підготовці до соціального гувернерства є і введення в навчальні плани освіти соціальних педагогів дисципліни "Технології роботи соціального гувернера". В той же час загальною проблемою для обох типів навчання є проблема забезпечення якісної практичної підготовки у період вишівського навчання з урахуванням специфіки професійної діяльності соціального

гувернера, сприяння творчому вияву майбутніх фахівців, формування прогностично-проективних умінь у здійсненні навчально-виховного процесу в домашніх умовах.

Література

1. Лодкина Т. В. Социальная педагогика. Защита семьи и детства / Л. И. Лодкина. – М. : Академия, 2003. – 204 с.
2. Мищик Л. И. Профессиональная подготовка педагога (психологический и управленческий аспекты) / Л. И. Мищик. – Запорожье : ИПК "Запоріжжя", 1996. – 104 с.
3. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Поліщук В. А. – Тернопіль, 2006. – 44 с.